

О.В. Дяченко

ПРО ОДИН З АСПЕКТІВ ТИПОЛОГО-СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТРИПІЛЬСЬКОЇ ПЛАСТИКИ

Статтю присвячено методиці типолого-статистичного аналізу трипільської пластики як основі інтерпретації сакрального навантаження статуєток. Низку актуальних проблем розв'язано введенням у дослідницьку модель системи математичного аналізу виробів зазначеної категорії.

Однією з найвиразніших категорій знахідок на пам'ятках трипільської культури є пластика. В процесі багатолітніх розкопок поселень та могильників, а також збору підйомного матеріалу нагромадились багаті колекції антропо-, зоо- та міксаморфних фігурок, фішок, моделей жител, транспортних засобів, «трончиків».

Основні принципи типології антропоморфної пластики було обґрунтовано С.М. Бібіковим (Бібіков 1953, с. 205). Т.Г. Мовша вивчала антропоморфну пластику реалістичного стилю зображення, розробивши класифікацію таких виробів та довівши необхідність їх аналізу в контексті локально-хронологічних груп Трипілля (Мовша 1975). У праці А.П. Погожевої запропоновано класифікацію статуєток схематичного стилю та виявлено взаємозв'язки образів антропоморфної пластики (Погожева 1983). С.О. Гусєв проаналізував особливості моделей жител трипільської культури (Гусєв 1996, с. 15—29). У 1997 р. побачила світ монографія Д. Монаха, присвячена антропоморфним фігуркам кукутень-трипільської культурно-історичної спільності. Дослідник також звернув увагу на відповідні зображення в орнаменталі посуду (Монах 1997). В.І. Балабіна розробила класифікацію зооморфної пластики (Балабіна 1998) та моделей саночок (Балабіна 2004, с. 180—213).

Проблема сакрального навантаження трипільських статуєток та їх конкретного використання в обрядових діях активно дискутується ще з рубежу XIX—XX ст. За цей час спектр інтерпретацій змінювався від зв'язку фігурок із культом родючості (Скриленко 1905, с. 149—150; Пассек 1949, с. 94—96; Бібіков 1953, с. 272 та ін.) до «ідеї жертвопринесення» (Бурдо 2005, с. 82), від розуміння статуєток як дитячих іграшок до визнання їх речами культового призначення (на сьогодні це домінуюча думка, що

практично не викликає сумнівів). На користь тих або інших ідей наводяться широкі етнографічні паралелі, для визначення місця цих виробів у сакральній сфері трипільського суспільства залучаються праці філософів та мистецтвознавців, однак питання обґрунтування теоретико-методологічних засад ідеології ранніх землеробів лісостепу України залишається відкритим. З огляду на це розглянемо модель типолого-статистичного аналізу трипільських статуєток як основу інтерпретації їх сакрального навантаження.

Одним із ключових аспектів реконструкції манери використання пластики в обрядових діях є виявлення співвідношення знахідок цілих статуєток та певних їх фрагментів у межах виділених таксономічних одиниць, оскільки цілі фігурки або їх фрагменти можуть характеризувати різні ритуали (Бібіков 1953, с. 261—263). Наприклад, знахідки певних частин виробів, що аналізуються, швидше за все, пов'язані з обрядами жертвопринесення або мисливської магії (для зооморфної пластики). Важливо проаналізувати, яким частинам статуєток носії трипільської культури приділяли особливу «увагу».

Ще А.А. Скриленко, яка першою вивчала трипільську пластику, зазначала, що досліджувані вироби походять як із житлових, так і з поховальних комплексів (Скриленко 1905, с. 149—150). До цього переліку також можна додати знахідки статуєток у господарських та зернових ямах. Поза усяким сумнівом факт наявності виробів досліджуваної категорії в археологічних об'єктах різних типів засвідчує різні функції фігурок в обрядових діях, а відповідно, і різне сакральне навантаження пластики. Так, статуєтки, знайдені в межах споруд, імовірно, пов'язані з ритуалами, що відправлялися під час будівництва та залишення житла, а фігурки, що походять із заповнення ям, — з обрядами, що проводилися в процесі існування поселення.

Відповідно, порівняння вибірок виробів досліджуваної категорії слід проводити в межах однофункціональних комплексів (Генинг 1992, с. 127). Оскільки методиці аналізу поховальних пам'яток присвячено численну літературу, а значна кількість фігурок походить із житлових комплексів (трипільських площадок та напівземлянок), розробка методики типолого-статистичного аналізу пластики, знайденої там, є одним із актуальних завдань трипільознавства.

Основними параметрами аналізу цілих статуеток або їх фрагментів є статистика, таксономія, належність пам'яток, з яких походять вироби, що аналізуються, до певних локальних груп трипільської культури та локалізація цих пам'яток у часі (фази розвитку групи). Таксономія відбиває втілення стереотипів мислення та поведінки в матеріальній культурі. Статистична обробка матеріалу дає змогу простежити загальні тенденції поширення фігурок різних типів та особливу «увагу», що приділялася певним їх фрагментам. Належність пам'яток, з яких походять досліджувані вироби, до окремих локальних груп Трипільля відбиває різноманітні культурні (в широкому розумінні) традиції ранніх землеробів лісостепової смуги України (Мовша 1975, с. 16—20), а локалізація цих пам'яток у часі — динаміку розвитку ідеологічних уявлень та складний процес культурних мутацій (див.: Массон 1989, с. 28—30).

Розглядаючи питання знахідок фрагментів статуеток у межах житлових комплексів, слід зважати на такі його аспекти, як безпосереднє спалення споруд, процес руйнування археологічних об'єктів та морфолого-технологічні особливості різних за предметом зображення **видів пластики** (антропо-, зоо-, міксаморфні фігурки і т. д.).

Цілком природно, що в процесі ритуального спалення жител (історіографію цього питання детально викладено в працях В.О. Круца (Круц 2003, с. 74—75 та ін.), тому зупинятися на ній немає сенсу) деякі статуетки билися й ламалися, відтак, цілі та умовно цілі вироби (тобто фрагменти статуеток, що походять з одного комплексу та збираються в цілу форму, а також цілі фігурки з незначними ушкодженнями, що не носять умисного характеру) слід об'єднувати в одну таксономічну одиницю. Зауважимо, що в контексті аналізу пластики як об'єкта умисного псування більш правомірно вживати спеціальний термін «умовно цілий виріб», дещо відмінний від традиційного «археологічно цілий виріб».

Кількість таксонів для статуеток *окремих видів* варіює залежно від морфолого-технологічних особливостей виробів, що аналізуються, і насамперед залежить від кількості найімовірні-

ших місць зламу. Наголосимо, що в системі ієрархії таксономічних одиниць групи пластики, в які об'єднано цілі фігурки або їх фрагменти, слід виділяти в межах окремих типів. Саме такий підхід найоптимальніше відбиває різні аспекти сакрального навантаження статуеток. Отже, для зооморфної пластики різних типів виділено 5 груп: **A** — цілі та умовно цілі; **B** — голівки; **C** — тулуби; **D** — задні частини фігурок; **E** — фігурки з відбитими голівками.

Для антропоморфної пластики різних типів виділено 6 груп: **A** — цілі та умовно цілі; **B** — голівки; **C** — торси; **D** — ніжки; **E** — фігурки з відбитими голівками; **F** — фігурки з відбитими ніжками.

Знахідки статуеток кожної із цих груп можуть бути пов'язані не лише з ритуальною практикою носіїв трипільської культури (умисним залишенням у будівлях певних фрагментів статуеток та спаленням споруд), а й із руйнуванням археологічних об'єктів. Унаслідок впливу природних (розмиви, ерозія ґрунтів, життєдіяльність гризунів) та антропогенних (перекопи, оранка) факторів деякі вироби, а тим більше їх фрагменти «випадають» із комплексів. З огляду на це, аналізуючи знахідки фрагментів статуеток, важливо відрізнити закономірності, пов'язані з ритуальною практикою «трипільців», від впливу випадкових факторів (Гершкович 2003, с. 29—30; Корвин-Пиотровський 2006, с. 67). Відправною точкою для розв'язання окресленої проблеми може слугувати введення в систему аналізу заздалегідь помилкового твердження про те, що під час будівництва житла та перед його спаленням у певних місцях будівлі залишалися виключно цілі фігурки. В такому випадку, з погляду теорії імовірності, фігурки всіх виділених груп у межах окремих типів має бути представлено приблизно в однакових пропорціях: з однаковою імовірністю вироби кожної групи можуть бути «вирваними» із комплексу, і з тією ж імовірністю вони залишаться *in situ*. Таким чином, отримуємо «ідеальну статистичну похибку» в 16,6 (6) % для антропоморфної пластики і 20 % — для зооморфної. «Ідеальна статистична похибка» є діагностичним показником випадковості знахідок фрагментів статуеток конкретного типу з погляду інтерпретації їх культового навантаження. Зважаючи на характер матеріалу, що аналізується, і певний ступінь відносності статистичних підрахунків, для виявлення випадковості доцільно використовувати не «ідеальну статистичну похибку», а «спектр статистичної похибки» (далі — ССП) в 13—20 % для антропоморфної пластики і 17—23 % — для зооморфної. Звичайно, використання цієї методики виправдане лише в умовах дії «зако-ну великих чисел». Розглянемо специфіку ана-

лізу та інтерпретації цілих фігурок або певних їх фрагментів у типі, представленому нечисленними екземплярами.

Слід зауважити, що кількість таксонів (груп), виділених для фрагментів статуеток, може варіювати залежно від їх морфолого-технологічних особливостей (кількості найімовірніших місць зламу) (див.: Гірник, Відейко 1989, с. 85—86), тому для виробів окремих типів раціонально використовувати відповідний ССП. Проте для зручності викладу матеріалу ми і далі оперуватимемо «спектром» у 13—20 % і 17—23 %.

Слід наголосити, що запропонована статистична модель може застосовуватися виключно для аналізу статуеток, що мають чітку прив'язку до конкретних археологічних комплексів, оскільки для аналізу випадкових знахідок «працюватиме» зовсім інша система ймовірностей. Так, професійний дослідник під час проведення археологічної розвідки, швидше за все, братиме всю пластику, а селянин підніме на оранці лише виразну цілу форму, однак в обох випадках ці екземпляри підпадають під поняття «випадкова знахідка». Крім того, матеріали розкопок дають чисту вибірку для роботи із ССП, а для безпаспортних знахідок фактори випадковості є абсолютною домінантою.

Не викликає сумнівів необхідність враховувати під час таких розрахунків належність пам'яток, з яких походять вироби, що аналізуються, до певних локально-хронологічних груп, оскільки широкий ареал поширення трипільської культури і контакти її носіїв з іноетнічним населенням суттєво позначилися (аж до кардинальних трансформацій у поховальному обряді) на сакральній сфері окремих груп трипільського суспільства, що проживали в різних регіонах. До того ж зважати на локальні групи правомірно і з погляду чистоти математичних розрахунків. Отже, взявши до уваги генетичні лінії розвитку Трипілля, простежені завдяки аналізу керамічного комплексу (посуду), можна отримати досить широкий хронологічний діапазон, у межах якого фіксується динаміка розвитку обрядів та ритуалів різних груп трипільського суспільства.

Повернемося до статистичної обробки матеріалу. Під час підрахунку співвідношення виробів різних груп у межах певного типу обов'язково виникає надзвичайно важлива проблема: фігурки груп В, С, D, E та F (фрагменти) не завжди наділено типотворюючими ознаками в повній мірі, а серед цілих та умовно цілих виробів трапляються статуетки, віднести які до конкретного типу неможливо, що призводить до їх «випадання» із типологічних серій. Отже, реальна кількість фігурок у межах виділених таксономічних одиниць не завжди відповідає їх номінальній кількості (археологічна типологія

відбиває реалії минулого в дещо викривленому вигляді). Це означає, що статистичний аналіз, заснований виключно на номінальній кількості статуеток кожної із виділених груп, дає дещо викривлену картину поширення цілих виробів та певних їх фрагментів. Розв'язати цю проблему можна за допомогою системи математичних формул, що відбиває «реальну» кількість фігурок у типі, з введенням коефіцієнтів похибки (k) для виробів кожної із виділених груп. Зазначимо, що «реальна» кількість фігурок, хоча й ґрунтується на емпіричних даних, однак є теоретичною величиною (див.: Генинг 1992, с. 11). У математичних розрахунках слід враховувати загальну кількість статуеток певного виду пластики (антропо- чи зооморфної) (S), а також кількість статуеток цього виду, типологічна атрибуція яких неможлива (N).

«Реальна» кількість цілих та умовно цілих фігурок (A_{uu}) визначається через їх співвідношення із загальною кількістю пластики цього виду та ймовірність належності статуеток, типологічна атрибуція яких неможлива, до конкретного типу. Коефіцієнт похибки для фігурок групи А (ka) відбиває їх відсоткове співвідношення в конкретному виді пластики і визначається як відношення номінальної кількості фігурок групи А (At) в конкретному типі статуеток до загальної кількості статуеток цієї групи, типологічна атрибуція яких можлива в цьому виді пластики (Sao):

$$ka = At / Sao.$$

Отже, «реальна» кількість фігурок групи А визначається як сума номінальної кількості виробів групи і добуток коефіцієнта похибки на кількість виробів конкретного виду пластики, типологічна атрибуція яких неможлива (Na):

$$A_{uu} = At + kaNa.$$

Добуток коефіцієнта похибки на кількість виробів конкретного виду пластики, типологічна атрибуція яких неможлива, відбиває ймовірність належності певної кількості останніх саме до цього типу фігурок.

«Реальна» кількість статуеток груп В, С, D, E та F (фрагменти) визначається однаково і передусім залежить від того, наскільки певні частини фігурок (верхні або нижні частини, торси і т. д.) наділено типотворюючими ознаками. Оскільки ймовірність отримання похибки під час аналізу таких виробів прямо пропорційно залежить від загальної кількості статуеток конкретного типу й обернено пропорційно — від кількості фрагментів фігурок цієї групи, наділених типотворюючими ознаками, коефіцієнт похибки для виробів груп В, С, D, E та F визначається як відношення загальної кількості цілих

та умовно цілих статуеток даного типу (AxS) до кількості статуеток цього типу, наділених типотворювальними ознаками для конкретної групи виробів (AxO):

$$kx = AxS / AxO,$$

де x — фігурки груп В, С, D, Е або F.

Слід зауважити, що під час підрахунків коефіцієнта похибки для фрагментів статуеток враховується номінальна кількість цілих та умовно цілих виробів, оскільки їх «реальна» кількість є величиною теоретичною, і співвіднести її з кількістю фігурок, наділених типотворюючими ознаками для конкретних груп, методологічно неправильно.

Таким чином, «реальна» кількість пластики в групах В, С, D, Е та F визначається як добуток їх номінальної кількості на коефіцієнт похибки:

$$Xiu = kxXt,$$

де x — фігурки груп В, С, D, Е або F.

Якщо під час класифікації антропоморфної пластики не враховано морфологічних особливостей ніжок, то коефіцієнт похибки для фігурок групи F (з відбитими ніжками) тягнеться до одиниці, відповідно, їх «реальна» кількість буде близькою до номінальної. Нечисленими екземплярами репрезентовано зооморфні статуетки групи Е (з відбитими голівками) в межах конкретних типів, оскільки визначення належності такої фігурки до якого-небудь «зоологічного виду» (за В.І. Балабіною, «класу» або «виду» зооморфної пластики (Балабина 1998, с. 21—23)) часто можливо лише за наявності голівки.

Неважко помітити, що запропонована система математичного аналізу статуеток безпосередньо пов'язана з принципами класифікації пластики, а тому може призвести до деяких неточностей. Наприклад, якщо морфологічні особливості статуеток якої-небудь групи взагалі не є типотворювальними ознаками, то кількість виробів у ній відповідає нулю. Крім того, визначення коефіцієнта похибки для такої групи неможливе. Перевірити правильність отриманих даних можна завдяки введенню в систему математичного аналізу двох аксіом:

- суми «реальної» кількості всіх цілих та умовно цілих статуеток усіх виділених типів у межах конкретного *виду пластики*, включаючи вироби, типологічна атрибуція яких неможлива, та фігурки нечисленних типів, що приблизно дорівнює їх номінальній кількості у межах цього виду пластики:

$$nAuu = nAt,$$

- суми «реальної» кількості фрагментів статуеток (групи В, С, D, Е та F) усіх виділених

типів у межах конкретного *виду пластики*, включаючи вироби, типологічна атрибуція яких неможлива, та фрагменти фігурок нечисленних типів, що приблизно дорівнює їх номінальній кількості у межах цього виду пластики:

$$nXiu = nXt.$$

Незначні відхилення між «реальною» кількістю фігурок, отриманою шляхом математичних розрахунків, та їх номінальною кількістю в межах конкретного *виду пластики* не відіграють великої ролі, оскільки не внесуть істотних коректив на статистичному рівні.

У разі підтвердження правильності отриманих результатів вони переводяться у відсоткове співвідношення (за 100 % береться сума «реальної» кількості статуеток усіх виділених груп конкретного типу) і зіставляються зі ССП (13—20 % — для антропоморфної та 17—23 % — для зооморфної пластики). Як уже зазначалося, у випадку рівномірного розподілу фігурок груп А, В, С, D, Е та F знахідки фрагментів виробів цього типу, з погляду інтерпретації їх культового навантаження, є випадковістю. Отже, пошук історико-етнографічних паралелей для фігурок цього типу має бути обмежено використанням в обрядових діях цілих статуеток або об'єктів живої природи, що замінювалися цими виробами.

Знахідки зооморфних фігурок або їх фрагментів, кількість яких в окремій групі перевищує 23 % загальної кількості статуеток конкретного типу, а також знахідки антропоморфних фігурок або їх фрагментів, кількість яких у цій групі перевищує 20 % загальної кількості статуеток цього типу, відбивають «стійкі тенденції». У такому випадку підбір історико-етнографічних паралелей має бути обмежено використанням цілих статуеток (відповідних їх фрагментів в обрядових діях або об'єктів живої природи) певних частин живих істот, що замінювалися цими виробами.

Складніше інтерпретувати статуетки, кількість яких в окремій групі конкретного типу не досягає верхньої межі ССП (23 % — для зооморфної та 20 % — для антропоморфної пластики). Впевнено пов'язувати такі фігурки з обрядами та ритуалами можна лише за умови простеження стійких тенденцій у місці знахідок таких виробів на площадках або їх виявлення разом із речами інших категорій. В іншому випадку будь-яка інтерпретація нечисленних фігурок викликає сумніви.

В ідеалі графічним відбиттям отриманих даних (встановлення чіткої хронологічної послідовності пам'яток, з яких походять досліджувані вироби, достатня для типолого-статистичного аналізу кількість пластики, знайдена на

кожному такому поселенні, і т. д.) буде тривимірна система координат, у якій напрямними векторами є статистика, належність поселень, з яких походять досліджувані вироби, до певних локальних груп трипільської культури та локалізація цих пам'яток у часі.

Виділеним таксономічним одиницям (групам статуеток) відповідають графіки. Проте з огляду на кількість матеріалу, відому на сьогодні, та оптимальні умови його обробки, доцільно використати двовимірну систему координат, де на вісі абсцис відкладено належність пам'яток до окремих локальних груп трипільської культури та хронологічні межі побутування виробів (локально-хронологічні групи із відповідною їх внутрішньою періодизацією), а на вісі ординат — статистичні дані. Графіки відбивають динаміку поширення фігурок різних груп у часі. Наголосимо, що в силу консервативного характеру ідеологічних уявлень (Рыбаков 1981, с. 31; Антонова 1987, с. 65; Массон 1989, с. 23—24 та ін.) динаміка їх розвитку визначається лише в межах досить широкого хронологічного діапазону. Отже, запропонована методика типолого-статистичного аналізу статуеток різних груп повністю виправдовує себе лише за умов її використання для фігурок, що походять із пам'яток однієї генетичної лінії розвитку трипільської культури (наприклад, володимирівська — небелівська — томашівська локально-хронологічні групи (Круц, Рижов 1985, с. 45—46, 52—53; Рижов 1993, с. 110—112)), та подальшого зіставлення статистичних даних, отриманих для різних генетичних ліній. Слід зазначити, що це зовсім не нівелює актуальності відповідних розробок для пластики, знайденої у межах окремих поселень (звичайно, за наявності в таких вибірках достатньої кількості матеріалу).

Слід зауважити, що «стійкі тенденції» можуть бути зафіксовані й для статуеток, що належать до типів, представлених нечисленними екземплярами (математичний аналіз цих виробів у будь-якому випадку проводиться для перевірки правильності розрахунків). Специфічною особливістю типолого-статистичного аналізу таких фігурок є практично повна відсутність можливості їх розгляду крізь призму локальних груп культури. Отже, графічним зображенням даних, отриманих для нечисленних статуеток, буде двовимірна система координат, де на вісі абсцис відкладено хронологічні межі побутування фігурок, на вісі ординат — статистичні дані, а графік відбиває динаміку поширення фігурок різних груп у часі. Інтерпретація таких статуеток є правомірною лише за умов збереження «стійких тенденцій» у межах широкого хронологічного діапазону.

Перевірка запропонованої системи аналізу на фігурках, віднесених до типів, репрезентованих

нечисленними екземплярами, засвідчує інформативність вибірок, що складаються із 15—20 (залежно від морфолого-технологічних особливостей) виробів досліджуваної категорії. Оскільки повноцінний аналіз передбачає перспективу виявлення динаміки розвитку обрядів та ритуалів, вибірка є репрезентативною, якщо статуетки кожної фази окремої локально-хронологічної групи Трипілья представлені мінімум 15—20 екземплярами. Наприклад, для небелівської групи, в якій виділено дві фази (Рижов 1993, с. 109), репрезентативна вибірка має включати як мінімум $(15—20) \times 2$ виробів і т. д. Звичайно, зі збільшенням кількості матеріалу зростає і ступінь вірогідності отриманих даних.

Отже, для реконструкції одного з аспектів використання пластики, що походить із житлових комплексів, у сакральній практиці носіїв трипільської культури запропоновано дворівневу систему дослідження. На першому етапі проводиться типолого-статистичний аналіз статуеток. У системі таксономії цілі та умовно цілі статуетки, а також певні їх фрагменти умовно об'єднуються в групи, а потім визначається співвідношення виробів цих груп в межах конкретного типу. Проблему аналізу фігурок, типологічна атрибуція яких неможлива, та фрагментів статуеток, не наділених в повній мірі типотворюючими ознаками, розв'язано введенням у дослідницьку модель системи математичних формул, що дають змогу визначити «реальну» кількість виробів різних груп у межах конкретних типів.

Запропонована методика типолого-статистичного аналізу трипільської пластики дає змогу відокремити випадкові (з погляду їх інтерпретації) знахідки певних фрагментів фігурок від навмисно залишених у будівлях виробів. Для цього на основі теорії імовірності та морфолого-технологічних особливостей статуеток виділено «спектр статистичної похибки». Фрагменти фігурок виділених груп у межах конкретного типу, рівномірно розподілено в межах ССП (випадкові статуетки, співвідношення яких у типі перевищує зазначені показники, відбивають різноманітні обряди та ритуали «трипільців»). Якщо співвідношення виробів певної групи не досягає нижньої межі ССП, їх інтерпретація правомірною лише в разі фіксації стійких тенденцій в археологічному контексті таких знахідок.

На другому етапі дослідження манера використання пластики в обрядових діях реконструюється підбором історико-етнографічних паралелей для зафіксованих закономірностей у поширенні цілих статуеток або певних їх фрагментів.

Слід зауважити, що застосування запропонованої моделі типолого-статистичного аналізу на

цей час повністю виправдовує себе лише для фігурок кількох типів антропо- та зооморфної пластики. Проте з розширенням джерельної бази цю методику можна використовувати і для повноцінної обробки набагато більшої кількості матеріалу.

- Антонова Е.В.* Дикие животные в искусстве древних земледельцев Востока (к семантике представлений о пространстве) // Центральная Азия. Новые памятники письменности и искусства. — М.: Наука, 1987. — С. 64—75.
- Балабина В.И.* Фигурки животных в пластике Кукутени-Триполья. — М., 1998.
- Балабина В.И.* Глиняные модели саней культуры Кукутень-Триполье и тема пути // Памятники археологии и древнего искусства Евразии. Сборник статей памяти В.В. Волкова. — М., 2004. — С. 180—213.
- Бибииков С.Н.* Раннетрипольское поселение Лука-Врублевская на Днестре // МИА. — 1953. — № 38.
- Бурдо Н.Б.* Сакральний світ та магічний простір Трипільської цивілізації // Археологія в Києво-Могилянській Академії. — К., 2005. — С. 75—87.
- Гершкович Я.П.* Обряд «оставления жилища»: археологические признаки и историко-этнографические параллели // Трипільські поселення-гіганти: Матеріали міжнарод. конф. — К., 2003. — С. 28—31.
- Генинг В.Ф.* Древняя керамика. Методы и программы исследования в археологии. — К., 1992.
- Гірник І.П., Відейко М.Ю.* Антропоморфна пластика з пізньотрипільського поселення біля с. Чичиркозівка Черкаської області // Археологія. — 1989. — № 1. — С. 83—90.
- Гусев С.О.* Моделі жител трипільської культури // Археологія. — 1996. — № 1. — С. 15—29.
- Корвин-Пиотровский А.* К проблеме изучения трипольского домостроительства: Тези доп. міжнарод. наук.-практ. конф. «Технології і проблеми культурної адаптації населення Південно-Східної Європи в епоху енеоліту». — Вишнівєць, 2006. — С. 65—69.
- Круц В.А.* Трипольские площадки — результат ритуального сожжения домов // Трипільські поселення-гіганти: Матеріали міжнарод. конф. — К., 2003. — С. 74—76.
- Круц В.О., Рижов С.М.* Фази розвитку пам'яток томашівсько-сушківської групи // Археологія. — 1985. — № 51. — С. 45—56.
- Массон В.М.* Первые цивилизации. — Л., 1989.
- Мовша Т.Г.* Антропоморфная пластика Триполья (реалистический стиль): Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. — К., 1975.
- Рыбаков Б.А.* Язычество древних славян. — М., 1981.
- Рижов С.М.* Небелівська група пам'яток Трипільської культури // Археологія. — 1993. — № 3. — С. 101—114.
- Пассек Т.С.* Периодизация поселений трипольской культуры (III—II тыс. до н. э.) // МИА. — 1949. — № 10.
- Погожева А.П.* Антропоморфная пластика Триполья. — Новосибирск, 1983.
- Скриленко А.А.* Глиняные статуэтки до-Микенской культуры, открытой в Среднем Поднепровье // Труды XII Археологического съезда в Харькове в 1902 г. — М., 1905. — С. 145—152.
- Monah D.* Plastica Antropomorfa a Culturii Cucuteni-Tripolie. — Piatra Neam, 1997.

Одержано 29.08.2006

А.В. Дяченко

ОБ ОДНОМ ИЗ АСПЕКТОВ ТИПОЛОГО-СТАТИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ТРИПОЛЬСКОЙ ПЛАСТИКИ

Статья посвящена методике типолого-статистического анализа трипольской пластики как основе интерпретации культовой нагрузки статуэток. Введение методов математического анализа позволяет зафиксировать закономерности распространения целых фигурок или определенных их фрагментов, сузить спектр историко-этнографических параллелей, привлекаемых для интерпретации этих изделий, и решить актуальные проблемы исследования, в частности, вопрос соотношения археологической типологии с реалиями исторической действительности.

О.В. Dyachenko

ABOUT ONE OF THE ASPECTS OF TYPOLOGICAL AND STATISTICAL ANALYSIS OF TRYPILLIAN FIGURINES

Proposed article is devoted to the methods of typological and statistical analysis of Trypillian figurines as the base of interpretation of their religious meaning. Introduction of methods of mathematical analysis gives the possibility to fix the regularity of the distribution of the intact figurines or their definite fragments, to narrow the spectrum of historical and ethnographic parallels used to interpret these articles, and to solve several relevant problems of research, in particular, the correlation of archeological typology with the historical reality.